

Şiirlerinde Çocukluğunu Gezdiren Şair: Gökhan Akçiçek

“Yeryüzünde Çocuklar Kadar Çok,
Devrimler Gerçekleştirmek İsteyen Kimse Yoktur”

Franz Kafka

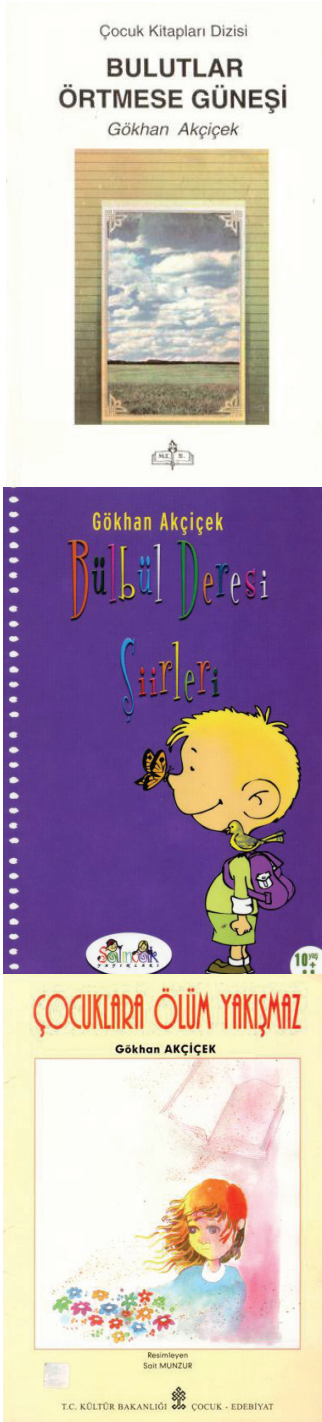
Selçuk KÜPÇÜK*

Genel anlamda “çocuk edebiyatı” ve özelde “çocuk şiiri” biçiminde kategorize edilen metin türüne yaklaşımda, iki temel koridor aralamak gerektiğini düşünüyorum. Birincisi çocuğa bilişsel ve pedagojik bazı duyarlılıklar kazandırmaya ilişkin didaktik yönelim, ikincisi ise mevcut metnin edebî boyutunu önceleyen estetik tutum. İkisinin de önemli olduğu tartışma götürmez bir gerçeklik. Ancak edebiyat metninin okura (çocuğa) didaktik bir üst belirlenim ile istendik davranışları ve kazanımları yukarıdan bir şablon hâlinde vermeyi temel amaç edinen dilinin her şeyden evvel edebî değil, pedagojik ölçütleri dikkate alabileceğini bilmek gereklidir. Netice itibarıyla metnin türü ne olursa olsun, okura bir düşünceyi “aşlamak” kaygısı ile kurulan dilin, edebiyatın temel nitelikleri ile uyuşamayacağı ortada. Bununla beraber çocuğun, içerisinde şekil, kimlik bulacağı medeniyetin kültürel, ahlaki değerlerini donanması ve bir birey olarak kendisini anlamlı hissedebileceği bu sosyal ortamda toplum ile sağlıklı ilişkiler geliştirebilmesi için pedagojik açıdan bu birikimin ona öğretilmesi de gerekli. Şarkılar, şiirler, ninniler, oyunlar, masallar, tekerlemeler,

atasözleri ve deyimler vasıtasıyla algı düzeyine indirgenebilecek bu değerleri kazanmış bir çocuğun her şeyden evvel topluma yabancılaşmaması açısından didaktik metin anlayışının işlevselliği tartışma götürmez. İşte bu noktada karşımıza “çocuk edebiyatı” olarak sunulan her metnin evrensel anlamda “edebî” nitelik taşıyıp taşımadığı sorusu çıkıyor. Didaktik bir dayatım, verili bir dil örgüsü üzerinden donanmış metni “edebî” olarak nitellemenin mümkün gözükmediğini söylemek isterim. Bu açıdan bakıldığında, önümüze “çocuk edebiyatı” üst başlığı altında sunulan külliyyatın böyle bir ön değerlendirmeden geçirilerek ayrıştırılması gerekmektedir.

* Şair, müzisyen.

“Çocuk edebiyatı” türünün geleneksel dil örgüsünden (özellikle didaktik bağlam) koparak, daha özgün ve gelişmiş bir estetik dile evrilmesinin miladını ülkemiz için 1980 sonrası olarak işaretlemek sanırım herkesin üzerinde mutabık kaldığı bir tarihtir. Yoğun ideolojik yaklaşımların belirleyici olduğu ve çocuğa “toplumcu” bir aralıktan bakan ve onu salt toplumsal rollere uymaya davet eden tepeden inme dil anlayışının ağır baskısı altındaki 1970’lerde, “estetik” belirlenimleri önceleyen metin türünün ortaya çıkamayacağını da burada hemen belirtelim. Çocuğa toplumcu aralıktan bakma meselesi sadece sosyalist edebî çevrelerin bir sorunu da değildir o yıllar için. Bu, gerek İslamcı ve gerekse milliyetçi kesimin de benzer tutumudur.

1980 sonrası Türk şiirinde ve edebiyatında ortaya çıkan, bir anlamda asıl merkezine geri dönen metin anlayışının izlerini bu açıdan “çocuk edebiyatı” türünde de gözlemledik. Hiç kuşkusuz çocuklar için şiirin poetikasını ortaya koyan, kurucu şair Fazıl Hüsni Dağlarca’dır. Çocuklar için yazılacak şiirleri çocuk gerçekliğine yaslayan ve yeni bir bakış açısının belirmesini ve gelişmesini sağlayan Mustafa Ruhi Şirin’in katkıları da çok önemlidir.

Gerek “çocuk duyarlılığı”ndan ne anlaşılması gerektiğine yönelik poetik çözümlemeleri ve gerekse ortaya koyduğu ürünler dikkate alındığında Mustafa Ruhi Şirin’in açtığı bu yeni alan üzerinden yürüyen ya da bu havza içerisindeki kodlarla hareket eden pek çok isim, edebî nitelikler ile donanmış kıymetli eserler yazdılar. Bu isimlerin başında Gökhan Akçiçek gelmektedir. Daha 1992 yılında oluşturduğu ilk kitap dosyası ile Millî Eğitim Bakanlığı Çocuk Kitapları Ödülünü alan ve yine aynı kitabı ile (*Bulutlar Örtmese Güneşi*) 1995 yılında Türkiye Yazarlar Birliği’nin Çocuk Edebiyatı Ödülü’ne layık görülen Akçiçek’in metninde karşımıza çıkan “çocuk şiiri”, tam da Mustafa Ruhi Şirin’in poetikasını vermeye çalıştığı dil anlayışının ortasında durmaktadır. Verili didaktik paradigmanın kapanlarına sıkışmış ve geleneksel yaklaşımın sorunlu belleğini taşıyan şiir dilinin tersine, Akçiçek’in metninde okuduğumuz dizelerin bütünüyle çocuğa göre bir dil ile yapılandığını fark ederiz. Bu dil, çocuğa iktidar merkezli üst bir bellekten nasihatler veren muhafazakâr ve geleneksel metin fakirliğinin bütünüyle dışındadır. Dolayısı ile Akçiçek’in metinleri, tam da “ço-

cuk şiiri” diyebileceğimiz bir şiirdir. Çünkü karşımızda konuşan, duygularını şiir olarak bize söyleyen özne, çocuktur. Ve en önemlisi, her şey bu öznenin / çocuğun kendi dili ile söylenmektedir:

*“Bir çiçeği sevdim en çok
Kırlarda birlikte seyrettik gökyüzünü,
Birlikte uyuduk geceleri
Onunla koştuk peşinden kuşların;
Birlikte taşladık denizleri”*

(“Bir Çiçeği Sevmek” başlıklı şiirinden)

Aynı dönem ürün veren ve geleneksel dil örgüsünün kapanlarını kıramayıp, iktidar üreten belleğin iz düşümü ile hareket eden bir kısım çağdaşları, şiirinin ana teması olan çocuğu edilgen bir konumda tutarken Akçiçek, çocuğu “birey” kabul eder. Yeri gelmişken şunu da belirtmek isterim. “Çocuk duyarlılığı” dediğimiz ve çocuğun iç sesi ile konuşan şiirin okurunun her zaman çocuk olmadığını da not düşmek elzem. Çünkü karşımızda imgesel çağrışıma açık bir şiir durmaktadır ve kimi zaman önümüzde okumaya açık metin, çocuğun algı dünyasını yansıtmayabilir. Dolayısı ile ben, bu dili her zaman “geçişken” bulmuşumdur. Gökhan Akçiçek’in şiirinde bu geçişkenliği fazlası ile görmek mümkün. Bunun en önemli delili, okur profilindeki genişlik olsa gerek. İlkokul, ortaokul sıralarında oturan bir çocuk da Akçiçek’in şiirinin içerisine girebiliyor, bir yetişkin de. Bu durum, bir anlamda Akçiçek’i alışageldiğimiz çocuk edebiyatçısı sınırlandırmasının dışında yeni değerlendirmelere zorlayan bir araftalıktır. Ben bu durumu tam anlamı ile açıklayan kelimenin bir “araftalık” olduğunu düşünüyorum.

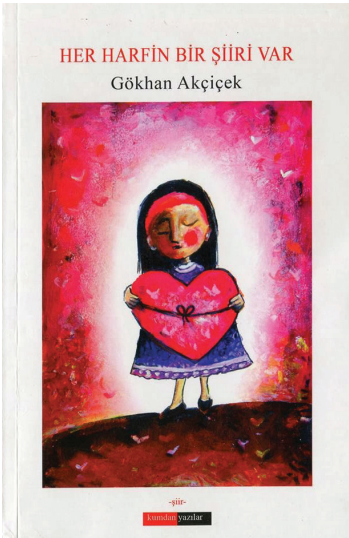
Gökhan Akçiçek’in *Bulutlar Örtemesi Güneşi* kitabından son metinlerine kadar uzayan külliyatı içerisinde karşımıza çıkan, sayfa aralarında gezinip duran, bizi kimi vakit kendi öznel çocukluk hatıralarımıza çağırın, özdeşlik kurabileceğimiz kadar bütünleşebileceğimiz özne, her şeyden evvel ve öncelikle kendi çocukluğudur. Kendi yaşamsal pratikleri, gözlemleri, tanık olduğu acıları, trajedileri ve sevinçleri ile farklı farklı çocuk kimlikleriyle çıkar karşımıza. Akçiçek’in şiirinde konuşan çocuk özne, 1960’larda, 70’lerde Ordu şehrinin tam ortasından geçen Bülbül Deresi kenarında kurbağalar, martılar, ördekler, balıklar ile oynayan çocuktur. Birbirinden binlerce kilometre uzaklıkta farklı çocuk öykülerini şiirinde yeniden kurarken bize sunduğu fotoğraftaki özne, her ne kadar bir Filistinli, Afganistanlı, Kızılderili, Halepçeli, Çernobilli olarak gülümsese de aslında bu özne, dünyanın taşrasında, Karadeniz’in kıyısına doğru kurulmuş küçük taşra şehri Ordu’da çocukluğunun geçtiği, hatıralarının mekânı olan Bülbül Deresi’ne paçalarını sıyırp ayaklarını suya sokan, kendi çocukluğundan başka bir çocuk değildir. Bu bakımdan Akçiçek’in şiiri kişisel tarihine bakılarak da çözümlenmeye muhtaçtır. Doğduğu, çocukluğunun ve gençliğinin geçtiği şehre dışarıdan göçle gelen ailesinin tutunma çabasının meydana getirdiği psikolojik duyarlılık, hemen her şiirinde gözlemlenebiliyor. Ezik, kırgın, duyarlılıkları gelişmiş, duygusal, romantik, empati gücü yüksek bir çocuk. Yıllar evvel Bülbül Deresi kenarında düşüp yaralanan dizinin ya da yaşadığı duygusal kırılmaların acısını bugün dahi hisseden, onu belleğinin korunaklı odalarında özenle taşıyan bir geri dönüştür bu:

*“Yitirdikleri demir parayı
Dönüp dönüp arayan
Tozlu yollarda
Ve kendi sesine çarpan
Kuş ölülerine
Göğsünü mezar yapan
O çocuklar gibi
Düşürdüm ürkekliğini
Hayatın orta yerine
Biber sürdüler kalbime anne”*

(“Biber Sürdüler Kalbime Anne” şiirinden)

“Anne” meselesi Akçiçek’in şiirinde sürekli dolanıp duran başat bir figürdür. Çoğu şiirinde anneye yönelik konuşmalarını okuruz. Akçiçek’in şiir evreninde anne, her çocuk için olduğu gibi, eve gelip günün bütün öyküsünü anlatmak için eteğinden çektiği ilk kişidir. Oysa, kişisel tarihinde anne’den ziyade baba çok etkin bir karakterdir. Şiirlerinde baba, belli belirsiz bir fon biçiminde hissediliyor. Gökhan Akçiçek’in babası, 1970’lerin Türkiye’si düşünüldüğünde o zamanlar için şehirde oldukça etkin bir kişilik. Politik bir birey. Öz güveni yüksek, yiğit, namı bir karakter. Çekilen ama aynı zamanda saygı duyulan bir portre. Kişisel sohbetlerimizde, ailesi üzerine kurulan her cümlesinde mutlaka babasına atıflarla başlamasına rağmen, bu baskın karakterin şiirinde belirleyici olmaması ise ilginç bir durumdur. Evet, metin üzerinden Gökhan Akçiçek şiiri için mutlaka önemli meselelere girilebilir. Ancak görülüyor ki; şiirinde çözümlenmesi gereken noktalar vardır. Şimdilik “baba” konusunun şiirinde keşfedilmeyi bekleyen ilk durum olduğunu söylemekle yetinelim.

Şiirinde okuduğumuz çocuğun en önemli özelliği, yaşanılan dünyadan memnun olmayan bir duygu aralığında bulunmasıdır. Şiirlerinde anlattığı çocuk, şimdiki an’da yaşamaz. Çocuğa bakışında, nostalji ağırlıklı bir yer tutar. Ben bu nostaljiyi besleyen öyküleri zaman zaman şiirleri arasına girmiş özel hayatından fotoğraf kareleri ile çözümleyebiliyorum. Ama şu var; her ne kadar şiirindeki çocuk Bülbül Deresi kenarında gezinse de, evrensel bir duyarlılığa sahiptir. Çünkü şiiri Filistinli ya da Afrikalı mağdur, mazlum bir çocuğun öyküsünü de barındırıyor. Evrensel acılara dair coğrafik geçişkenlikleri çok iyi verebiliyor. Irkları, renkleri, dilleri, mezhepleri, dinleri aşan büyük bir acı ile konuştuğunu görüyoruz. Tıpkı Bosna Savaşı’nda yaşadıklarını anlatan Zlata Filipoviç gibi...

*“Bu gün,
 Nina öldü anne
 Nina için defterime
 Bir çiçek vazosunun
 Resmini çizeceğim.
 Çizdiğim vazoları
 Nina ’nın gözleri gibi
 Mavi çiçeklerle
 Süsleyeceğim.
 Ve Nina için
 Dünyadaki bütün
 Çiçek vazolarına
 Mavi bir çiçek
 Bırakın diyeceğim”*

(“Zlata Filipoviç Günlüğünden” şiiri)

Akçiçek’in şiirinde statükoya karşı bir bellek buluruz. İzinsiz denize kaçan bir çocuğun öyküsüne rastlamak bu yüzden şaşırtmaz bizi. Bu yaklaşım da aslında metne ve aynı zamanda çocuğa edilgen, didaktik aralıktan bakan gelenekselci yaklaşımdan ayrılan temel hususlardan biridir. Çünkü gelenekselci tutum açısından bakılırsa çocuk, yetişkinler dünyasınca belirlenen bütün kurallara uymanın dikte edileceği bir konumdur. Bu anlayışta çocuk idealize edilir. Hatta gelenekselci yaklaşımda çocuk, bu idealize edilen karakterin nesnesi konumundadır. Akçiçek’in şiirindeki çocuk ise özne olmasının neticesi itibarıyla hayat kadar gerçek’tir. Bir bakıma bu tutum, Akçiçek’in hayata ilişkin kendi duruşu ile bütünüyle örtüşmektedir. Çünkü Gökhan Akçiçek otorite, hiyerarşi, iktidar karşıtlığı üzerinden kendisini kurar. İnsanı edilginleştiren, sürüleştiren bütün kurallara karşı hayatı boyunca mücadele etmiştir. İster kendisine, ister tanık olduğu bir başkasına yapılmış olsun, bütün haksız uygulamalar karşısında ilk itiraz eden ve direniş gösterendir. Kitaplarında okuduğumuz şiirlerindeki çocuklar da statükoya karşıdır. Şiirindeki çocuk, insan hak, hukuk ve onurunu zedeleyen bütün yapılanmalar karşısında “devrimci” bir nitelik taşır. Bu yüzden sabah okula gitmek yerine tabiatın koynuna kaçmayı arzulayan bir bellek ile konuşabilir:

*“Bugün canım
 Hiç okula gitmek istemiyor
 Beni de yanınızda
 Alın götürün kuşlar
 Kekik kokulu o çayı,
 Deredeki balıkları.
 Kelebekleri ve ninemi*

Çok özledim inanın
Kuzuların peşinden koşmayı
Uçuş böceklerini tutmayı
Gölgesinde uyumayı
O çınarın”

(“Alın Götürün Beni Kuşlar” şiirinden)

Akçiçek, dinsel söylemi ifade etme açısından da geleneksel metinlerden ayrışır. Her şeyden evvel din, şiirindeki çocuğa adalet duygusu ve vicdan olarak derin bir duyuş ile yansımıştır. Her ne kadar şiirindeki çocuğun Müslüman bir kimlik taşıdığını fark etsek de; şair, bu yaklaşımı bir form olarak değil, içselleştirilmiş ve hayatının anlamlı bir pratiği olarak yaşar; kimliğini bir dayatma aracı olarak kullanmaz. Kimliğini, içindeki adalet ve vicdan duygusunu besleyen temel dinamik biçiminde içselleştirir. Bu yüzden karşımızda vaaz veren ya da bir vaaza muhatap olan çocuk bulamayız. Vaazın temasındaki vicdanı ve adaleti -olması gerektiği gibi- dini, dili, ırkı ve mezhebi ne olursa olsun, acıların yaşandığı bütün coğrafyalara doğru yayar.

Çocukluğu 1960’ların ve 70’lerin küçük bir kıyı şehri olan Ordu ilinde dere kenarlarında geçen Akçiçek’in şiirindeki çocuk da kendisi gibi çevreye karşı duyarlıdır. Şiirindeki çocuklar deniz ile, martı ile, çiçek ile sürekli konuşan çocuklardır. Şiirindeki çocuğun uçurtması, balonu yoktur; ancak zalimlere karşı direnebilecek öz güvene ve vicdana sahiptir. Filistin’i, Bosna’yı, Çeçenistan’ı Somali’yi zalimlere karşı savunur ve sözünü esirgemez. Müslüman kimliğini boynunda taşır; ama bütün şiirlerinde Çinli, Yunanlı, Kızılderili, Eskimo çocuklarına seslenebilir. Aynı zamanda bedensel ya da zihinsel engelli çocuklara karşı empati gücü geliştirmiştir.

“Biraz gökyüzü verin bana
Hamburgerleriniz
Kolalarınız ve
Çizgi filmleriniz
Sizin olsun
Neyiniz varsa
Gökyüzünü
Bizden çalan
Hepsini alın”

(“Gökyüzünü İsteyen Çocuk” şiirinden)

Gökhan Akçiçek’in şiirinde şair ve mekân ilişkisinin barışık olduğunu görürüz. Oysa modern şair, kent ile hesaplaşma üzerine kurar şiirini. Hatta modern şiirin ürettiği mekân, her şeyden evvel kentin kendisidir. Modern kentler kurulurken, bireysel dil de ona göre dönüşerek günümüzün söyleyişine ulaşmıştır. Akçiçek’in şiirindeki çocuk da kuşkusuz modernleşmeden huzursuzluk duyar. Ancak şiirinde bizi hayal etmeye çağırdığı mekân, Bülbül Deresi’nin kenarına doğru uzayıp giden küçük bir Karadeniz şehridir. Doğallığın henüz tahrir edilmediği, şehrin ortasından geçen derenin suyunun çekilmediği

ve kirlenmediği, hemen her evin önünden itibaren yükselen ağaçların kesilmediği ve hâlâ şairi besleyen pastoral bir fotoğraftır bu. Akçiçek'in şiirinde daha çok böyle bir mekândan bahsedebiliriz. Dolayısı ile şair, çocukluğuna çağrı yaptığı bu mekân ile barışıktır. Bu mekân ise reel olandan çok nostaljik'tir.

Çocuk edebiyatı adına 2000'li yıllar, Gökhan Akçiçek için oldukça verimli geçen bir zaman dilimidir. Kişisel biyografisine alınan çoğu kitabını bu yıllardan itibaren ortaya koyan şair, aynı zamanda düzyazıya da yönelerek teması yine çocukluğuna açılan öyküler ve anılar olan kitaplar kaleme almıştır. Uzun yıllardır yazdığı şiirlerini bir araya getirdiği ilk kitabı *Bulutlar Örtme Güneşi* (1995) ve ardından yayınladığı *Bülbül Deresi Şiirleri* (1996) bu yoğun yazma sürecinin kapısını aralayan önemli kitaplar olarak değerlendirilebilir. Daha sonra, *Çocuklara Ölüm Yakışmaz* (2001), *İnce Hüzünler Senfonisi* (2005), *Yaban İncirleri* (2006), *Denizlere Söylenen Şarkı* (2007), *Yakamıza İlişen Rüzgâr* (2010) ve *Her Harfin Bir Şiiri Var* (2012) adlı kitapları ardı ardına yayımlanır. Bu noktada müt-hiş bir birikim ve söz söyleme istencinden söz edebiliriz. Buradan hareketle, tematik bütünlük içeren *Her Harfin Bir Şiiri Var* kitabı için kısaca bir değerlendirme yapmakta yarar var. Söz konusu kitap, A'dan başlayıp Z'ye kadar her harf için yazılmış şiirlerden meydana gelmektedir. Gerçi kitapta başka bölümler de var; ancak asıl ana omurga bu harfleri merkeze alan şiirlerden oluşur. Akçiçek, bu kitabında da geleneksel çocuk edebiyatçılarından farklı bir tutum izler. Çocuklara harfleri öğretmek, harflerin seslerini vermek kaygısı yerine modern şiirin belleğinden hareket ederek, harf üzerine yoğunlaşan bir imgesel söylemi tercih eder. Âdeta harfleri yeniden anlamlandırır. Onlara bir ruh ve duygu yükler. Örneğin, *E* harfinin şiirine bakalım:

“Kertenkeleler getirmiş olmalı

Beni bu alfabeye

Yerimi yadırgamıştım önceleri

Kolay oldu

Alıştım sonra

Çok yaşa bile

Diyorum artık

Çekinmeden,

Hapşırın biri olursa” (s. 15)

Görüleceği gibi *E* harfinin şekline ya da sesine ilişkin kaba didaktizmi yansıtmak yerine *E* harfine bir kişilik yükleyip öyküleştirmeyi tercih eder. Daha açık ifadeyle salt şiir olarak bakar meseleye.

H harfinin şiirini okuyalım:

“Benimle aya çıkamazsınız

Yıldızlara da.

Belki bir erik

Ağacına tırmanırsınız

Belki de bir

Elma ağacına

Sakin denemeyin hiç

Karanlıkta

Her ateş böceği

Benzer biraz,

Sokak lambasına” (s. 20)

Her Harfin Bir Şiiri Var kitabının diğer bölümleri, “Renklerin Şiir Dili”, “Hayatın Şiir Yüzü” ve son olarak “Bize Yakın Şiirler” üst başlığını taşıyor. Renklere ve hayvanlara ilişkin şiirlerde ise Akçiçek’in kişisel dünyasında bir karşılığı bulunan meselelere yöneldiğini görüyoruz. Özellikle kitabın arka kapağında okuduğumuz **R** harfi için yazdığı “Mazide Kalan Sızı” isimli şiiri, belki de bu kanaatimizi test etmemize imkân aralayan anahtar bir şiir gibidir.:

YABAN İNCİRLERİ

Gökhan Akçiçek

“Yıllar önceydi

Başını öne eğmiş

Duruyordum

Bir ağacın altında.

Hiç değişmemişsin

Yine gözlerinde

O gülümseme,

Aşk olsun sana.

Pabuçların boyalı

Ütülü gömleğin.

Yine ilikli

İlk düğmesi ceketinin..

Hâlâ defterimin arasında

Duruyor,

Anılarında

Çocukluk resmin..”

Anlaşılabileceği gibi burada tamamıyla kişisel bir Gökhan Akçiçek öyküsü söz konusudur. Bu açıdan, kişisel bir şiirin izini sürdüğünü yineleyebiliriz. Yukarıda da belirttiğimiz gibi Kızılderili bir çocuğu konuştururken bile aslında Akçiçek’in kendi acıları üzerinden yürütüyoruzdur. Bu, ise Akçiçek’i çocuk edebiyatı alanında ürünler veren çoğu isimden ayırtıran bir yaklaşımdır. Arafta duran şiir yazmasının gerekçelerinden birisi de onu diğer şairlerden ayırtıran bu tutumudur. Kimi vakit kendi öyküsünü farklı çocuk kimlikleri üzerinden anlatırken yetişkinlik ve çocukluk arasında gidip gelmeler ve imgesel çağırışma açık kapılar bırakmalar da bu yüzdendir. Bir bakıma Akçiçek, etrafındaki her şeye bir çocuğun bellek ve duygu örgüsünden süzölmüş duyarlılıklar izleği ile bakıp, ona kendi kişisel öyküsünden malzemeler katarak çocuğa yakın durduğunu ortaya koymaktadır. Bu yakınlık bize o kadar tanıdık geliyor ki; bu yakınlığı kolaylıkla kendi hayatımızdan, kendi çocukluğumuzdan sahneler ile örtüştürebiliyoruz. Bu örtüşme, Akçiçek’in şiirinin herkeste çabucak çoğalmasına da kapı aralıyor. Şairin 2012 yılı itibarıyla yayımlanmış son ürünü olan *Her Harfin Bir Şiiri Var* adlı kitabı 20 yıla yaklaşan yazı sürecinin hem geldiği noktayı göstermesi bakımından, hem de bundan sonra gidebileceği teknik ve tematik koridoru kestirmek bakımından ayrıca önemlidir.